

אום אני חומה

שיחה עם מחבר הספר 'קדוש וברוך', הרב רפאל ברוך
טולידאנו שליט"א (בן הגאון רבי גבריאל טולידאנו שליט"א,
בן הגאון רבי יוסף טולידאנו זצ"ל – חתנו של רבי רפאל ברוך זצוק"ל)

דור תהפוכות

■ כדי לקבל תמונה נכונה על גדלותו של רבי רפאל ברוך זצוק"ל יש להבין את נכחי התקופה בה פעל, על רקע הזמנים והמקום בהם צמח.

אכן. ברור שהחיים של יהדות מרוקו בימים של סכא זצ"ל היו מרובי עלילות ותהפוכות, אין הרבה קהילות יהודיות לאורך ההיסטוריה שעברו עליהן גלים רצופים של טלטלות תהפוכות ותמורות משמעותיות כל כך, בפרק זמן כה קצר, כפי שחווה יהדות מרוקו בתקופתו.

עד לשנת תער"ב, יהודי מרוקו עדיין חיו בין חומות המלחמה; בעולם פרטי משלהם, בו הקפידו על קלה כחמורה ללא יוצא מן הכלל. בשנת תרע"ב התחיל הכיבוש הצרפתי, ויהודי מרוקו הושלכו בבת-אחת למציאות חיים שונה לחלוטין. הם חוו שיפור משמעותי במעמד האזרחי ובזכויותיהם, וכך בכך התלווה לכך איום רוחני כבד של שינויי ערכים ותרבות חדשה שחדרה פנימה אל בין החומות.

אחרי כ-25 שנה התרגשה עליהם צרת הפעילות הציונית החילונית, ובתוך כך התחולל שוב מהפך שלטוני במרוקו. עם סיום הכיבוש הצרפתי וקבלת העצמאות החלו היהודים לעזוב את המדינה. יהדות מרוקו התמודדה עם שרשרת של זעזועים ותהפוכות: אתגרי המודרנה, ה'השכלה' והתרבות הזרה, ציונות והגירה, הידלדלות הקהילה והתרופפות המוסדות, ומשם לעלייה ארצה אל תוך המציאות החילונית הקשה. כל זאת, תוך פרק זמן של פחות מיובל שנים.

בעין כל הסערות הללו מתנוססת דמותו העוצמתית של סכא זצוק"ל כקברניט נאמן. בחוש האחריות שנבע מעומק לבו הטהור התנשא כארי לעשות לתורה שלא תשתכח מישראל חי', יצא למסעות, פעל והקים, ועד אחרית ימיו השתדל לקומם את הנהרסות ולהנחיל מורשה.

אפשר לומר על סכא זצ"ל את מה שנאמר במדרש תנחומא על נח שראה בחייו שלושה עולמות: "ראה עולם בישובו, וראהו בחרבנו, וחזר וראהו בישובו". אף הוא ראה שלושה עולמות בחייו: עולם יהדות מרוקו הוותיק והמפואר כבורות קדומים, דור ההתפוררות וההתמודדות עם האתגרים הקשים, ודור נטיעת השורשים החדשים בא"י והקמת עולם התורה המפואר של יהדות המזרח. ובכל זה הוא לא היה משקיף חיצוני, אלא שותף להעמדת הדת והנחלת התורה מדור לדור במצוקות העיתים.

רך כקנה וקשה כארז

■ יש להדגיש כי למרות שמידת ההטבה אצלו הייתה בלי גבול, על כל מה שנגע לעיקרי הדת עמד כחומה בצורה.

עליו אפשר להמליץ "לעולם יהא אדם רך כקנה וקשה כארז". כיוון שבכל מה שנוגע לחסד וצדקה היה ליבו רחום עד מאד, אך כמה שנוגע לכבוד שמים וחשש לחילול ד' - נלחם כאריה ללא יתור ופשרות.

הוא, שהתאבק בשנות ילדותו ונעדרתו לרגליהם של גאוני יהדות מרוקו, עמל לבצר את חומות היהדות באמצעות תקנות שהנהיג בקהילתו, ועם הרוגמה האישית של יר"ש זכה ואהבה עזה מאין כמותה לכל יהודי, יצא לקרב מול סכנות ההשכלה והחילוניות, שינס מותניים בחכמה להקים ולבנות. הוא שאב גם מתורתן של הישיבות הקדושות בצרפת ובאנגליה ונטל מהן דוגמא למתכונת התורנית העכשווית שבכוונה לחסן את הדור הצעיר מפני מדוחי הזמן.

מאוחר יותר, כאשר החלה הקרקע להישמש תחת רגליהם של

יהודי מרוקו, לא היסס להיאבק נגד מגמות הכפירה של פעילי העלייה הציוניים. כאשר הגיעו למרוקו נציגי 'עליית הנוער', נלחם בהם סכא ודאג לגלות את פרצופם לעיני כל.

עם הקמת 'מדינת ישראל' הכריזו ראשיה על פתיחת שעריה בפני כל יהודי העולם, אך כידוע שהם לא היו מעוניינים בעולים 'מבוגרים', בני 35 ומעלה, אלו לא היו חומר גלם אידיאלי עבור כור ההיתוך של החברה החדשה. העולים שאינם צעירים, טענו מנהיגים ציוניים, יביאו איתם השפעות מזרחיות ודתיות.

שבירת מבנה התא המשפחתי הייתה הדרך שהגו ליצירת "היהודי החדש". להעלות את הצעירים בלי נוכחות ההורים הרבנים ושאר מייצגי הקהילה המסורתית, וללוש את הנוער כרצונם ר"ל. הניתוק היוזם מההורים נועד להביא להתנערות מהידה ומלאה מהתכנים השורשיים של יהדות צפון אפריקה.

וסכא זצ"ל נאבק ללא חת. היה זה באלול תש"ט, כאשר ביקר במרוקו יו"ר 'עליית הנוער'. במקנס הוצע לו לקיים כנס הסברה גדול לתושבי העיר. מכל בתי הכנסת, נבחר למטרה זו ביהכ"נ של רבי ברוך טולידאנו, שהיה המפואר ורחב הידיים ביותר. למרבה הפלא נתן סכא זצ"ל את הסכמתו לכך, אף כי שמץ מטיבו של הלה כבר גונב לאוזניו... יתירה מכך, הוא הודיע על השתתפותו האישית באירוע.

בשעה היעודה התקבצו המונים לשמוע את דבריו של "השליח מארץ ישראל". יו"ר 'עליית הנוער' נשא נאום ציוני נלהב, כשהוא מצטט שביר פסוקים העוסקים בגדול מעלתם של העולים לא"י. הוא היה בטוח כי דבריו אשר נעטפו בתחבום, פונים ישירות לרגש המסורתי החם של יהודי מרוקו, ובוודאי יפעלו את הפעולה הנדרשת. רק סיים את דבריו וירד, עלה רבי ברוך זצוק"ל ליד ארון הקודש, כשהוא אינו שת ליכו לבהלה שיעוררו דבריו, פתח והכריז: "בני היקרים, עליי לומר את הדברים בפה מלא: היזהרו מהאיש הזה, הוא יוביל אתכם לאבדון! הוא אינו שומר תורה ומצוות, הוא אינו מאמין בכל מה שאנו מאמינים ובכל היסודות עליהם חונכנו. במשך שנים מסרנו את נפשנו בכדי להחדיר לליבם של ילדינו את האמונה הטהורה ואת מסורת בית אבא. את כל זה מבקש האיש הזה לעקור ולשרש! אל תאמינו להבטחותיו ואל תשמעו לו!"

אפשר להבין לבר ולתאר את המהומה האדירה שפרצה בבית הכנסת בעקבות דברי הרב. הציבור היה כמרקחה: אלו מהפכים בדבריו של השליח, ואלו מצדדים ברכי ברוך. אולם הניסיון לאחז את עיניהם התמימות של יהודי מקנס ולהעלים מהם את המשמעות ההרסנית של מסירת ילדיהם לידי שליחי העלייה, נחל כישלון.

במרוצת השנים שאח"כ הקדיש רבי ברוך חלק גדול מזמנו כדי להפריך את תעמולת הכוזב של 'עליית הנוער' כי מובטח לצעירים חינוך דתי. "אין לעלות לארץ ישראל בעיניים עצומות!" היה סכא זצ"ל זועק חדשות לבקרים. "רק מי שיכול להבטיח כי יתאפשרו לו המגורים בסביבה רוחנית, בה יוכל להמשיך ולשמור את מצוות התורה ולהקפיד על כל מנהגיו הטובים, הוא יכול לעלות ארצה..."

בכל מצב אחר לא תהיה זו עלייה אלא ירידה!"

גם בארה"ק המשיך בתפקידו, ובאמת הטביע את חותמו בכל הארץ, כל יום היה הולך ודואג על העולים איך לקרבם לאבינו שבשמים, ובכל מקום שהגיע חיבבו אותו מכל החוגים. ידועה זעקתו בכנסיה הגדולה החמישית, זעקה גדולה ומרה: "כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי", איך נעלה לאבינו שבשמים כשהנוער איננו אתנו, בלי שעשינו את הנדרש לשמור את הרכים עימנו ולהחזיר את הנידחים.